

Utjecaj konzumerizma na okoliš

Šumera, Nikolina

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:584622>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Nikolina Šumera

**UTJECAJ
KONZUMERIZMA NA
OKOLIŠ**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

NIKOLINA ŠUMERA

**UTJECAJ
KONZUMERIZMA NA
OKOLIŠ**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Ivan Perkov

Zagreb, 2023.

Sažetak

Tema je ovoga rada odnos potrošačkoga društva i stanja lokalnog i globalnog okoliša. Individualno, ali i društveno djelovanje u suvremenom društvu izrazito je usmjereno na potrošnju dobara i usluga što rezultira rasipnošću, gomilanjem otpada i brojnim štetnim učincima na kvalitetu zraka, vode i tla, na bioraznolikost i opće stanje okoliša. U radu će se prikazati razvoj kapitalističkog društva usmjerenog na potrošnju te s njim povezanog pogoršanja globalnog ekosustava. Analizirat će se usporedno ekonomski podaci i podaci o onečišćenju okoliša. Posebno će se razmotriti i analizirati koncept održivog razvoja kojim se na globalnoj razini pokušava umanjiti šteta izazvana ljudskim djelovanjem na okoliš. Dodatna pozornost usmjerit će se na lokalni kontekst te će se analizirati u kojoj mjeri ekonomska kretanja i potrošačke navike građana Hrvatske utječu na okoliš, ali i na cjelokupnu kvalitetu života u našem društvu.

Ključne riječi: konzumerizam, održivi razvoj, otpad, komunalni otpad

Sadržaj

1	Uvod.....	1
2	Teorijski okvir	2
2.1	Osnovni pojmovi	2
2.1.1	Konzumerizam	2
2.1.2	Otpad.....	6
2.1.3	Gospodarenje otpadom	7
2.1.4	Održivi razvoj.....	8
3	Stanje s otpadom u RH.....	16
3.1	Količina otpada u gradu Zagrebu.	16
3.2	Količina otpada u RH 1995.-2021	18
4	Zaključak.....	21
5	Literatura.....	22

1 Uvod

Ovaj je rad usmjeren na suvremeni konzumerizam, koji pod utjecajem kapitalističke ekonomije i društvenog konteksta orijentiranog na potrošnju, rezultira velikim rizicima za okoliš. U teorijskom će okviru rada biti obrazloženi neki temeljni pojmovi i koncepti povezani s odnosom okoliša i gospodarstva. Prije svega, bit će definiran konzumerizam te opisan njegov razvoj, a zatim će biti objašnjeni pojmovi “konzumiranje” i “potrošnja” te navedeni društveni čimbenici koji su uzrokovali pojavu potrošačkog društva. Samim time, bit će istaknuta povezanost između ekonomskog razvoja i konzumerizma.

U drugom će se dijelu rada definirati i opisati pojam otpada i istaknuti razlike između različitih vrsta otpada. Nadalje, bit će obrazloženi koncepti gospodarenja otpadom i održivog razvoja te istaknuta važnost edukacije o održivom načinu života. Uz to, bit će istaknuti najčešće korišteni indikatori održivog razvoja – ekološki otisak i indeks ljudskog razvoja (HDI). Osim toga, bit će istaknuti fenomeni brze mode, masovnog turizma te masovnog transporta ljudi i robe koji uzrokuju brojne ekološke opasnosti kao što su zagađenje zraka, onečišćenje vode i krčenje šuma.

Navedeni će se problemi teorijski opisati i analizirati i u kontekstu Ritzerova koncepta “mekdonaldizacije” društva koji izvrsno opisuje širenje konzumerističkih i potrošačkih navika diljem svijeta, s naglaskom na predvidivost, uniformiranost i učinkovitost društvenog djelovanja usmjerenog na potrošnju. Navedeni teorijski okvir u zaključnom će se dijelu rada dovesti u vezu s općim stanjem okoliša u Republici Hrvatskoj.

2 Teorijski okvir

Teorijski se okvir ovoga rada sastoji od ključnih pojmova, koncepata i teorija važnih za razumijevanje odnosa potrošnje i okoliša. Definirat će se, između ostalih, pojmovi konzumerizam, otpad, gospodarenje otpadom i održivi razvoj. Najprije će se definirati konzumerizam koji je sve prisutniji i predstavlja sve veći problem u današnjem potrošačkom društvu. Bit će opisan njegov razvoj od 1950-ih godina do danas, a zatim definiran pojam potrošačkog društva i istaknuti faktori koji su utjecali na njegov razvoj. Samim time, bit će obrazložena korelacija između BDP-a i potrošnje. Potom će se definirati otpad kao glavni nusprodukt potrošačkog društva. Nadalje, bit će objašnjeni koncepti gospodarenja otpadom i održivog razvoja koji su od vrlo velike važnosti kada govorimo o brizi za okoliš.

Navedeni će se pojmovi potom staviti u relaciju s indikatorima održivog razvoja kao što su indeks ljudskog razvoja i ekološki otisak. Uz to će biti prikazan ekološki otisak za svaku državu u 2023. godini te će biti istaknute i države koje najviše ugrožavaju okoliš potrošnjom velike količine resursa kao što su nafta i električna energija. Osim toga bit će pobliže objašnjen problem brze mode, masovnog turizma i transporta te “mekdonaldiziranog društva” u kontekstu onečišćenja okoliša.

2.1 Osnovni pojmovi

2.1.1 Konzumerizam

Konzumerizam je višeznačan i često korišten pojam. Prema nekim definicijama, odnosi se na društvene pokrete u Sjedinjenim Američkim Državama koji su djelovali s ciljem zaštite potrošača. Miles (1998: 5), s druge strane obuhvaća širu sliku i ističe kako je ključan upravo utjecaj koji konzumerizam ima na svakodnevicu ljudi i formiranje iskustava prilikom potrošnje. Stoga tvrdi: “Konzumerizam se može definirati kao psiho-socijalni izraz raskrižja između strukturalnog i individualnog unutar područja potrošnje. Iskustvo konzumiranja je psiho-socijalno u smislu da predstavlja most koji povezuje pojedinca i društvo.” Nadalje, konzumerizam je, prema Milesu (1998: 5), od velikog značaja za znanstveno proučavanje jer

o njemu pretjerano ne razmišljamo, već ga uzimamo 'zdravo za gotovo'. U potrošnju i konzumaciju dobara i usluga upuštamo se spontano, ne obraćajući pozornost na promjene koje uzrokuje u našim životima. U ekonomskom pogledu, Čolić (2013: 76) tvrdi da je konzumerizam “društveno-kulturna refleksija ideološkog poslovnog svijeta koja je bazirana na načelima tržišne kompetitivnosti i na ideji stalnoga rasta.” Između ostalog, ako ga promatramo kao ideologiju, “zagovaramo tezu prema kojoj je konzumerizam više od pukog proizvodnog niza potrošačkih praksi, ali i više od zbroja pokreta, udruga, strategija i taktika s pomoću kojih potrošači nastoje realizirati svoja prava u srazu s proizvođačima i ponuđačima roba i usluga.” U tom smislu, s jedne strane možemo primjetiti masovnu proizvodnju kojoj je cilj zadovoljiti sve želje potrošača, a s druge, potrošačke strane, njihovu pohlepu i nezaustavljivu želju za posjedovanjem dobara. Kada je riječ o konzumerizmu, potrebno je objasniti i pojam potrošnje. Prema Milesu (1998: 3), važno je, prije svega naglasiti kako ova dva pojma nisu istovjetna. Potrošnja se na jednostavan način, koji ne obuhvaća ekonomsku sferu, može definirati kao “odabir, kupnja, uporaba, održavanje, popravak i odlaganje bilo kojeg proizvoda ili usluge” (Miles, 1998: 2 prema Campbellu, 1995: 102). S druge strane, ako potrošnju promatramo kao kulturni koncept, možemo primjetiti velik intenzitet ovisnosti razvijenih zapadnih zemalja o njoj: “Bez robe široke potrošnje, moderna, razvijena društva bi izgubila ključne instrumente za reprodukciju, reprezentaciju i manipulaciju svojom kulturom... Značenje robe široke potrošnje i stvaranje značenja stvorena potrošačkim procesima važni su dijelovi naše sadašnje stvarnosti. Bez robe široke potrošnje, određeni činovi samodefiniranja i kolektivnog definiranja u ovoj kulturi bili bi nemogući” (Miles, 1998: 3 prema McCracken, 1990: xi). Ono što Miles (1998: 4) prema Bocočku (1993: 2) posebno ističe kao bitno kod potrošnje jest da je, obuhvaćajući sfere poput ekonomske i kulturne, uz sveprisutni konzumerizam, kapitalizam u društvu učinila sasvim normalnom i svakodnevnom pojavom. Nadalje, Čolić (2013: 43) spominje pojam “konzumiranje” i tvrdi da je “kao spoj racionalnog i iracionalnog društvenog djelovanja danas jedan od glavnih pokretača kapitalističke ekonomije [...]” Uz konzumerizam i potrošnju često se veže termin “potrošačko društvo” koji je, kako Čolić (2013: 35) navodi izraz kojim se interpretiraju “neka svojstva suvremenog masovnog kapitalističkoga i tržišnoga društva, društvenoga djelovanja pojedinaca i skupina te načina ponašanja u kojima

je potrošnja postala dominantna društvena vrijednost, a tržišni odnosi prevladavajući društveni odnosi“ (Čolić, 2013: 35). Termin se počeo koristiti poslije Drugog svjetskog rata i označavao je “materijalno blagostanje najrazvijenijih kapitalističkih društava i stupanj društvenog mira u njima” (Čolić, 2013: 35). Nadalje, Čolić (2013: 36) tvrdi da je za razvoj potrošačkog društva, prvenstveno zaslužna industrijska revolucija koja je svima omogućila lak pristup velikoj količini proizvoda po niskim cijenama. To je uzrokovalo *buržuiziranje*, odnosno pokušaje nižih klasa da oponašaju životni stil bogataša. Također ističe važnost razvoja masovnih medija koji su uzrokovali nastanak masovne i popularne kulture, a zatim i kulturne industrije. Osim toga, kao važne faktore u nastanku potrošačkog društva vidi povećanje privatnog vlasništva i individualizaciju. Miles (1998: 6) prema McKendricku et al. (1982) također vidi početke razvoja potrošačkog društva za vrijeme industrijske revolucije, odnosno u 18. stoljeću kada materijalna dobra više nisu bila vrednovana po kvaliteti i izdržljivosti već po atraktivnosti. S druge strane, Miles (1998: 6) prema Braudelu (1974) navodi kako je potrošačka revolucija započela još u 17. stoljeću i to na karnevalima i sajmovima u Francuskoj na kojima je potrošnja imala vodeću ulogu. Zbog masovnog porasta broja stanovnika koji se događao kroz 19. i 20. stoljeće, porasla je potražnja za različitim proizvodima i uslugama. To je rezultiralo i većom ponudom na tržištu koja je u najvećoj mjeri bila usmjerena prema onima koji su bili na višem društvenom položaju i imali na raspolaganju više novčanih sredstava (Miles, 1998: 6 prema Benson, 1994). Veliku je ulogu u nastanku takozvanog “masovnog društva” o kojem pišu pripadnici Frankfurtske škole, imao proces urbanizacije. S obzirom da su ljudi uvelike počeli naseljavati veće gradove, pristup tržištu prepunim različite robe bio im je znatno olakšan (Miles, 1998: 6 prema Horkheimeru i Adornu, 1974). Prema Hromadžiću (2019), značajniji je razvoj konzumerizam doživio 50-ih godina prošlog stoljeća u SAD-u, a potpuno zavladao društvom 1970-ih i 1980-ih. Za njegov razvoj 1950.-ih godina, uvelike je zaslužna proizvodna politika Henryja Forda koji je bio vlasnik automobilske tvrtke Ford, a ujedno i “pionir modernog sustava masovne proizvodnje” (Miles, 1998: 7). “Fordizam se temeljio na načelima veličine, ujednačenosti i predvidljivosti te na ideji da kako bi se održala potražnja, visoke plaće bi se također trebale održati, dok su vladina ulaganja bila ključna sredstva za osiguranje pune zaposlenosti i blagostanja. Za individualnog potrošača, presudno je u vezi s fordističkom

praksom bilo to što je njemu ili njoj bio omogućen višak neophodan za kupovinu i konzumaciju robe. Doista, Henry Ford je ponudio ideju da radnici trebaju biti potaknuti da budu potrošači samih proizvoda koje su proizveli.” Roba koju se nekada smatralo luksuzom koji si obični pripadnik radničke klase ne može priuštiti, postala je dostupna svima. Ljudi više nisu vodili računa samo o zadovoljenju svojih glavnih životnih potreba, već su počeli zadovoljavati svoje želje (Miles, 1998: 7). “Ono što možemo identificirati tijekom ovog razdoblja je proces kojim potrošačko društvo (društvo utemeljeno na tržišnoj ekonomiji koja je postojala stoljećima) zamjenjuje konzumerističko društvo (napredno stanje potrošačkog društva u kojem se privatno bogatstvo u masovnom razmjeru pojavilo kao dominantna sila na tržištu) (Miles, 1998: 9 prema Whiteleyu, 1993). Za transformaciju od „svrhovitog konzumerizma” koji za cilj ima samo zadovoljiti glavne životne potrebe, do konzumerizma kakvog poznajemo danas, kako tvrdi Hromadžić (2008: 9) uvelike je zaslužan „otac suvremenog PR-a”, Edward Bernays. „Bernaysu su bili bliski stavovi američkog bankara Paula Mazura, koji je sugerirao upravo politiku promjene američkog mentaliteta iz kulture potreba u kulturu želja, pri čemu je potrebno trenirati ljude da žele, da žude za novim stvarima, čak i prije nego što su stare stvari do kraja konzumirane” (Hromadžić, 2008: 10). Peračković (2010: 85-86) prema Bellu (1999) ističe pet potrošačkih stepenica koje su, između ostalog, dovele do razvoja postindustrijskog društva: “Na najnižem stupnju društvenog razvoja su djelovanja kojima je potrebno osigurati osnovna životna sredstva, na drugoj stepenici se pojavljuju potrebe i djelovanja koja ih zadovoljavaju, na trećoj su želje, na četvrtoj djelovanja koja su moguća uslijed preostalog (viška) dohotka nakon podmirenja troškova (kao npr. putovanja, hobiji i kupnja nakita) i na petoj stepenici je luksuz koji se očituju u stvaranju životnog stila distanciranog od ostalih kroz prepoznatljive i nedohvatljive luksuzne robe i usluge kao npr. sofisticirani automobili, opremljene kuće, skupe slike, jahte itd.)” Peračković (2010: 42-43) također ističe kako se ljudi češće uspiju obuzdati prilikom kupovine prehrambenih proizvoda nego kada je riječ o industrijski proizvedenim stvarima tvrdeći: “Nitko ne kupuje više mlijeka nego što ga može popiti, niti više kruha nego što ga može pojesti, ali većina kupuje mnogo više knjiga ili novina nego što ih može pročitati. Ljude ne smeta da imaju dva bicikla ili dva radio-aparata ili 100 gramofonskih ploča, makar ih slušali samo dvaput godišnje.” Bilo kako bilo, neprestano gomilanje stvari koje čovjeku nisu

nužne za život ostavlja vrlo negativne posljedice, posebice za okoliš. Primjer toga je proizvodnja ogromne količine različitog otpada o kojem je riječ u nastavku rada.

2.1.2 Otpad

Zakon o gospodarenju otpadom (NN 84/2021) navodi kako je otpad “svaka tvar ili predmet koje posjednik odbacuje, namjerava ili mora odbaciti.” S druge strane, Van Loon (2002: 105, prema Perkov, 2022) ulazi detaljnije u određenje pojma te se pri njegovom definiranju referira na koncept “društva rizika” Ulricha Beck i tvrdi kako otpad predstavlja “možda najobičniji, najvulgarniji i najbanalniji primjer ekoloških rizika u svakodnevnom životu.” Između ostalog, Van Loon (2002: 109) prema W. Marx (1971) tvrdi da „otpad postaje otpad samo kad se uklanja iz izvornog entiteta, kada se 'dobro' odvoji od njega. Dijeljenjem proizvoda na dobar i loš dio narušava se slika otpada kao neželjene nuspojave. Međutim, to prikriva činjenicu da se ono što se naziva korisnim lako i brzo pretvara u beskorisnost.” Otpad povezuje s pojavom različitih bolesti koje mogu ostaviti trajne posljedice na ljudsko zdravlje ili u najgorem slučaju, biti pogubne za njih. Među njima kao one najštetnije, koje je vrlo teško staviti pod kontrolu, ističe bolesti koje uzrokuju toksične kemijske tvari kao što je bio slučaj u Černobilu. Također navodi bolesti poput kolere koju uzrokuju bakterije prisutne u vodi za piće i bolesti poput kuge čiji su prijenosnici životinje kao što su štakori i miševi. Zbog neadekvatnog zbrinjavanja otpada, takvi nametnici sve su prisutniji u neposrednoj blizini ljudskih domova (Van Loon, 2002: 106). Nadalje, ljudi su, kako Van Loon (2002: 107) tvrdi skloni razmišljanju po izreci “daleko od očiju, daleko od uma”, pri čemu se želi osvrnuti na činjenicu da ljudi vjeruju kako priča o otpadu staje i problem više nije prisutan nakon njegovog odlaganja i odvoženja daleko od njih. “Otpad se danas općenito smatra društvenim problemom. Naše društvo proizvodi goleme količine otpada. Sav otpad treba nekamo ‘otići’. Odnosno, isprobana strategija odbijanja, utemeljena na načelu izbacivanja iz vida, izvan uma, tako dobro uprizorena u kanti za otpad, više ne djeluje” (Van Loon, 2002: 107). Stoga je važna intervencija različitih aktera, kako vladinih tako i aktera privatnih tijela (Van Loon, 2002: 120). Za potpuno razumijevanje teme važno je, između ostaloga definirati

pojmove “komunalni otpad” i “miješani komunalni otpad” te obrazložiti razliku između njih. Zakon o gospodarenju otpadom (NN 84/2021), miješani komunalni otpad definira kao “otpad iz kućanstva i otpad iz drugih izvora koji je po svojstvima i sastavu sličan otpadu iz kućanstava [...]” S druge strane, navodi kako u *komunalni otpad* spadaju “miješani komunalni otpad i odvojeno sakupljeni otpad iz kućanstava, uključujući papir i karton, staklo, metal, plastiku, biootpad, drvo, tekstil, ambalažu, otpadnu električnu i elektroničku opremu, otpadne baterije i akumulatore te glomazni otpad uključujući madrace i namještaj te miješani komunalni otpad i odvojeno sakupljeni otpad iz drugih izvora, ako je taj otpad sličan po prirodi i sastavu otpadu iz kućanstva, ali ne uključuje otpad iz proizvodnje, poljoprivrede, šumarstva, ribarstva i akvakulture, septičkih jama i kanalizacije i uređaja za obradu otpadnih voda, uključujući kanalizacijski mulj.” S obzirom da se pojam “smeće” često pogrešno koristi kao istoznačnica riječi otpad, potrebno je naglasiti kako te dvije riječi nisu iste. Smeće nastaje zbog neodgovornog i nepropisnog rukovanja s otpadom, a njegovo nekontrolirano gomilanje na odlagalištima dovodi do onečišćenja okoliša i može biti uzrok nastanka različitih bolesti. S druge strane, kada se otpad koristi odgovorno, moguće ga je prerađivati i pretvoriti u ponovno uporabljive proizvode, odnosno reciklirati te na taj način spriječiti negativne posljedice na okoliš i ljudsko zdravlje (Ivković, 2012). U tom kontekstu, potrebno se osvrnuti na koncept gospodarenja otpadom i pobliže ga objasniti.

2.1.3 Gospodarenje otpadom

Zakon o gospodarenju otpadom (NN 84/2021) navodi kako se gospodarenje otpadom odnosi na “djelatnosti sakupljanja, prijevoza, uporabe uključujući razvrstavanje i zbrinjavanja otpada, uključujući nadzor nad obavljanjem tih djelatnosti, nadzor i mjere koje se provode na lokacijama na kojima se zbrinjavao otpad, te radnje koje poduzimaju trgovac otpadom i posrednik u gospodarenju otpadom.” Kada je riječ o postupcima gospodarenja otpadom, prema Zakonu o gospodarenju otpadom (NN 84/2021), u njih spadaju: “sakupljanje otpada i sakupljanje otpada u reciklažnom dvorištu, postupci uporabe, postupci zbrinjavanja otpada, trgovanje otpadom, posredovanje u gospodarenju otpadom i prijevoz otpada.”

Prema Abdoli i sur (2016: 289, prema Perkov, 2022.), razmjerno sa znatnim porastom broja ljudi u gradovima i popriličnim napretkom industrije u državama u razvoju, došlo je do stvaranja enormne količine komunalnog otpada. Zbog toga je pitanje o gospodarenju otpadom, osobito u takvim državama od izuzetnog značaja. “Gospodarenje otpadom utječe na sve; međutim, oni koji su pod najvećim negativnim utjecajem otpada uglavnom su najugroženiji članovi društva – oni koji gube život i kuće od klizišta odlagališta otpada, oni koji rade u nesigurnim uvjetima skupljanja otpada i trpe duboke zdravstvene posljedice. Osim toga, izravno je ugrožen okoliš, a s njim i životni uvjeti” (Perkov, 2021: 10,11. Najvažnije je, prema Perkovu (2021: 10), postići da svi akteri zajedno rade na poboljšanju stanja na području gospodarenja otpadom. Ključnu ulogu pripisuje upravo građanima jer se gospodarenje otpadom može uspješno provoditi jedino ako su sami svjesni problema i voljni sudjelovati u stvaranju pozitivne promjene za budućnost. U skladu s time, važno je nešto reći i o održivom razvoju, odnosno “projektu budućnosti”, kako ga naziva Vladimir Lay.

2.1.4 Održivi razvoj

Lay (2009: 1032) vidi održivi razvoj kao “projekt budućnosti, čije ostvarivanje pretpostavlja i traži globalne društvene promjene koje će imati karakter societalne društvene inovacije.” S druge strane, nešto detaljniju definiciju daje UN još 1987. u izvješću “Naša zajednička budućnost”, u kojem tvrdi: “održivi razvoj je razvoj koji izlazi ususret potrebama sadašnjih generacija, pri čemu se vodi računa da zadovoljavanje potreba sadašnjih generacija ne dovede u pitanje mogućnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe.” Van Loon (2002:118) ističe ulogu održivog razvoja kao važnog faktora za pretvaranje otpada u ponovno upotrebljive oblike. Tvrdi da s otpadom treba znati rukovati, odnosno znati kako ga uključiti u proces proizvodnje. Na taj je način moguće spriječiti stvaranje viška što je i sam cilj održivog razvoja. Perkov (2021: 9) se nadovezuje i tvrdi: “Loše upravljanje otpadom kontaminira svjetske oceane, začepљуje sustave odvodnje i uzrokuje širenje zaraza, povećava respiratorne probleme zbog udisanja čestica koje nastaju spaljivanjem otpada, šteti životinjama koje ne znajući konzumiraju otpad i utječe na ekonomski razvoj, kroz smanjenje

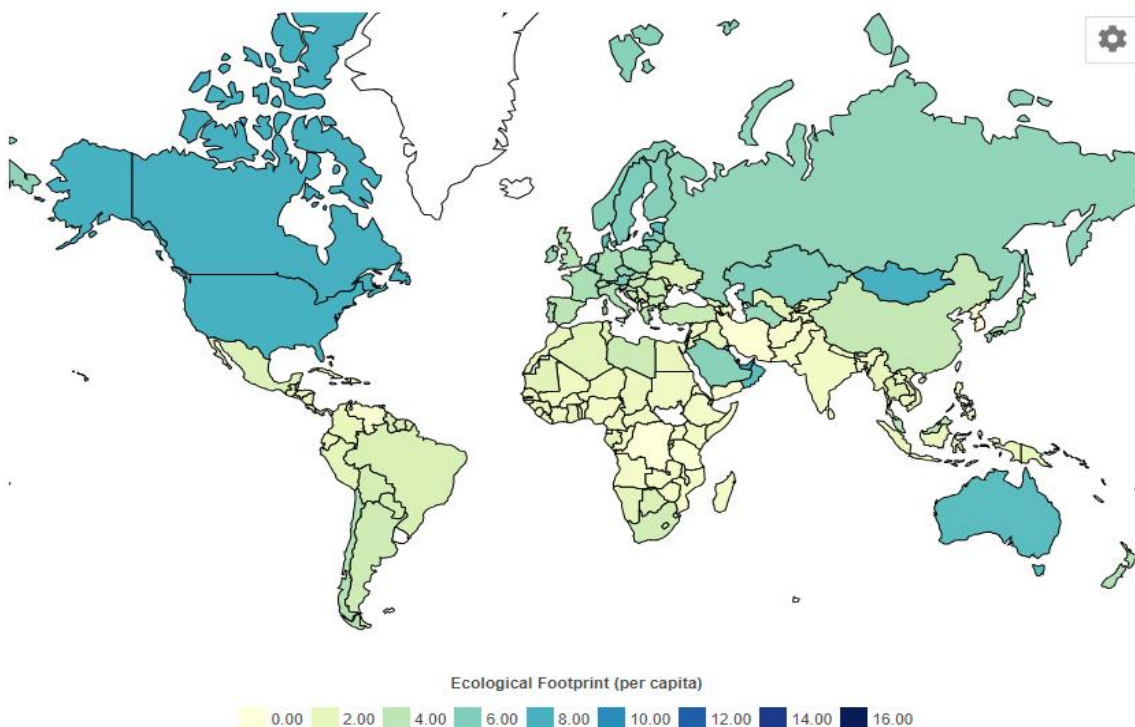
prihoda od turizma.” Nadalje, Van Loon (2002: 118) tvrdi: “Održivi razvoj se predstavlja kao jedina izvediva alternativa tipu modernizma koji nam je donio prekomjerno zagađenje i potencijalno katastrofalne nepredviđene rizike i opasnosti.” Osim toga, tehnostrate vidi kao jedine sposobne aktere u odlučivanju i upravljanju u takvom moderniziranom sustavu. Perkov (2021: 61) navodi kako održivi razvoj obuhvaća više dimenzija, a kao ključne ističe političku ekonomsku, ekološku i socijalnu. Njihovi akteri često se ne mogu usuglasiti u vezi s određenim pitanjima te stoga nerijetko dolazi do međusobnih sukoba: “Primjerice, održivost koju traže ekološki aktivisti može se sukobljavati s ekonomskim interesima gospodarskih subjekata. Na političkoj je i upravljačkoj sferi, u tom slučaju, zadaća da pomiri različite dimenzije održivosti. Ipak, to pomirenje, prema nalazima dosadašnjih istraživanja, često ide na štetu ekoloških, a u korist gospodarskih aktera (Perkov, 2021: 61-62).” Nadalje, Vladimir Lay (2007: 1035) ističe problem porasta broja stanovnika koji je uzrokovao masovnu proizvodnju, a s njom i potrošnju koja je izvan svakih granica, Samim time, povećana je emisija otrovnih plinova, od kojih u najvećoj mjeri ugljikovog dioksida. Prirodni su se resursi počeli iskorištavati više nego što to Zemlja može podnijeti, a odumiranje mnogih vrsta veliku je štetu prouzrokovalo biološkoj raznolikosti. Uz to, ovaj neodgovoran način života doveo je do ubrzanih klimatskih promjena, a osobito globalnog zagrijavanja. Još jedan korak unatrag dogodio se kada su slabije razvijene države po uzoru na svjetske divove kao što su SAD i Japan, odlučile raditi na razvoju i napretku države, ne uzimajući u obzir negativne utjecaje koje bi to moglo ostaviti na okoliš i zdravlje njihovih stanovnika. Pravi je primjer takve države Narodna Republika Kina (Lay, 2007: 1035). “Premda se može reći da je još od sredine 20. stoljeća novorođena komunistička Kina u svom "velikom skoku" redovito prakticirala masovno uništenje svojeg okoliša, ovaj zamah po svojim karakteristikama nadmašuje sve što smo dosad u Kini vidjeli. Čak oko 500 000 ljudi godišnje u Kini umire od posljedica onečišćenja okoliša. Dok bi takve pojave demografski uništile manje zemlje, Kina s više od milijardu stanovnika to ne vrednuje kao alarmantnu pojavu, nego prije kao ‘cijenu brzoga razvoja’ (Lay, 2007: 1035). Nadalje, Lay (2007: 1036) tvrdi kako Zemlja nije dovoljno snažna da se sama bori protiv svih problema koje su joj ljudi svojim nemarom stvorili te ističe da “ljudska rasa kao masa ljudi ‘ide naprijed’ slijepa i neosvijestena, bez spoznaja i informacija o tome kamo ih postojeći hod vodi.” Unatoč svim

navedenim problemima, ljudi se na globalnoj razini ponašaju kao da se ne radi o planetu na kojem žive, politički akteri ne uvrstavaju problem okoliša u svoje planove za budućnost, a niti obrazovne institucije ne opterećuju se s ovom problematikom u nastavi (Lay, 2007: 1036). Stoga Lay (2008: 1036) smatra da je potrebno obuzdati i potpuno iskorijeniti “slijepim rastom i profitom vođen nasilnički pohod na prirodu i ljude.” To je moguće učiniti uvođenjem određenih mjera iz društvene i okolišne sfere te pronalaskom balansa kojim će se nastojati postići dobrobit za sve (Lay, 2007: 1036). Kako bi to moglo biti učinjeno, važno je upoznati se s indikatorima, odnosno pokazateljima održivog razvoja.

Prema Čavlović (2020) najkorišteniji su indikatori održivog razvoja ekološki otisak i indeks ljudskog razvoja ili *Human Development Index (HDI)*. Ekološki otisak mjera je koja nam pokazuje koliko trošimo prirodne resurse, odnosno koliko bi prirodnih resursa kao što su tlo i voda bilo potrebno za održavanje stila života nekog pojedinca, stanovnika nekog grada, države... Za njegov razvoj zaslužni su Mathis Wackernagel i William Rees koji 1996. objavljuju knjigu *Our Ecological Footprint - Reducing Human Impact on the Earth* (Šimleša, 2010: 26-27). Kada je riječ o njegovom izračunu, Šimleša (2010: 29) tvrdi: “Ekološki otisak izračunavamo u usporedivoj jedinici, globalnim hektarima. Znači, izračunavamo koliko nam je površine u hektarima potrebno da zadovoljimo sve svoje potrebe u proizvodnji hrane, energije, za građevinama u kojima živimo i radimo, u transportu, brojnim uslugama, odlaganju otpada te drugim važnim kategorijama. Ekološki otisak nam zapravo pokazuje na koji način živimo. Dakle, svu proizvodnju, potrošnju i gospodarenje otpadom pretvaramo u hektare, nakon što standardiziramo odnose između biološki produktivnih vrsta tla.” Osim toga, Šimleša (2010: 29-30) tvrdi kako je prema rezultatima iz 2006., bilo moguće zaključiti da na globalnoj razini trošimo znatno više nego što Zemlja može podnijeti te upozorava kako će nam se naša neodgovornost i neodrživo postupanje s resursima kad tad obiti o glavu. Peračković (2010: 47-48) kritizira to što se ekonomski rast i društveni razvoj često smatraju pojmovima koji imaju isto značenje te ističe kako se s ciljem povećanja BDP-a, odnosno postizanja sve većeg ekonomskog rasta, nastoje

potaknuti masovna proizvodnja i potrošnja, a ne uzimaju se u obzir negativne posljedice svega toga.

Ecological Footprint by Country 2023

Slika 1. Globalni ekološki otisak za 2023. (World Population Review, 2023)

Na slici 1. najtamnijom su bojom označene države s najvećim ekološkim otiskom na svijetu. Na prvome je mjestu Katar čiji ekološki otisak iznosi 14.72 gha po glavi stanovnika, a odmah iza njega je Luksemburg s ekološkim otiskom od 12.79 gha. Zatim slijede Ujedinjeni Arapski Emirati (8.95 gha), Bahrein (8.66 gha), Trinidad i Tobago (8.23 gha), Kanada (8.08 gha), Mongolija (8.05 gha) Sjedinjene Američke Države (8.04 gha), Kuvajt (8.03 gha) itd. S druge strane, na samome su dnu Sjeverna Koreja (0.00 gha), Republika Kongo (0.01 gha), Iran (0.10 gha), Južna Koreja (0.17), Tanzanija (0.28), Eritreja (0.51), Venezuela (0.57), Yemen (0.61) itd, dok ekološki otisak Hrvatske iznosi 3.72 gha (World Population Review, 2023). Veći ekološki otisak imaju razvijene države, a kod onih siromašniji znatno je niži. Razlog tome je, prije svega povećana potrošnja u razvijenim zemljama koja je potaknuta velikom kupovnom moći stanovništva. Samim time, dolazi do većeg zagađenja okoliša koje se događa, primjerice zbog učestalih putovanja automobilom

koja dovode do povećane emisije otrovnih plinova kao što je CO₂ (Maguire, 2021 prema Ilchenko, 2020). Što se tiče Sjeverne Koreje, ona svoj položaj na posljednjem mjestu duguje vrlo slabo razvijenoj ekonomiji zbog koje nema velike potrošnje te političkoj izolaciji od drugih država (Kotarska, 2022).

Country	Oil Consumption ▼	Wattage Consumption	2023 Population
Qatar	19,120.30	25,456.80	2,716,391
Iceland	18,177.30	24,201.20	375,318
Trinidad And Tobago	14,537.60	19,355.30	1,534,937
Bahrain	10,171.70	13,542.60	1,485,509
Kuwait	9,757.40	12,991.10	4,310,108
United Arab Emirates	7,691	10,239.80	9,516,871
Brunei	7,392.90	9,842.90	452,524
Luxembourg	7,310.30	9,732.90	654,768
Canada	7,202.20	9,589	38,781,291
United States	6,915.80	9,207.80	339,996,563
Norway	6,438.80	8,572.60	5,474,360
Saudi Arabia	6,363.40	8,472.20	36,947,025

Slika 2. Države s najvećom potrošnjom ulja (Mbbl/d) i električne energije (W) po stanovniku u 2023. godini (World Population Review, 2023)

Kada govorimo o potrošnji resursa, u ovome slučaju ulja i električne energije, na slici 2. možemo primjetiti da su najveći potrošači uglavnom one države s najvećim ekološkim otiskom. Katar je ponovno na prvom mjestu s potrošnjom od oko 19 tisuća barela nafte i oko 25 tisuća vati, a slijedi ga Island koji “ne proizvodi fosilna goriva i stoga uvozi sve svoje naftne derivate, koji se uglavnom troše u sektoru prometa i ribarenja” (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2020). Na trećem je mjestu Trinidad i Tobago s potrošnjom od oko 14 tisuća barela nafte i oko 19 tisuća vati, a Bahrein s 10,171.70 tisuća barela ulja i 13,542.60 vati na četvrtom mjestu kao i prema ekološkom otisku. Zatim slijede Kuvajt, Ujedinjeni Arapski Emirati, Brunei, Luksemburg, Kanada, SAD itd (World Population Review, 2023).

Nadalje, kada je riječ o drugom najčešćem indikatoru održivog razvoja –indeksu ljudskog razvoja, Šimleša (2010: 78) tvrdi: “Indeks ljudskog razvoja (*Human Development Index - HDI*) mjeri kvalitetu života u nekom društvu, a razvijen je unutar UN-ovog Programa za razvoj (UNDP). Od 1990. godine objavljuju se godišnji izvještaji *Human Development Report* i, pored pregleda općeg razvoja nekog društva, specifično je što se fokusira svaki izvještaj na određenu temu.” Ovim se indeksom mjeri životna kvaliteta na trima područjima: području životnog vijeka u kojem se mjeri koliko ljudi u prosjeku žive, zatim području obrazovanja koje obuhvaća mjerenje broja pismenih i obrazovanih te područje životnog standarda na kojem se za izračun životne kvalitete koriste BDP po stanovniku i PPP, odnosno paritet kupovne moći (Šimleša, 2010: 79-80). Nadovezujući se na to, Šimleša (2010: 80) ističe: “Premda veća primanja i ekonomski rast često vode i do boljih životnih uvjeta, moguće je da pojedina država ima visok BDP, ali relativno niži HDI, i obrnuto. Primjerice, Hrvatska ima gotovo duplo manji BDP po glavi stanovnika u PPP-u u odnosu na Bahrein (16.027:29.723), ali na konačnoj ljestvici indeksa ljudskog razvoja mala je razlika. Bahrein je na 39., a Hrvatska na 45 mjestu.”

Nadalje, važno je spomenuti neke fenomene kao što su brza moda, masovni turizam te transport ljudi i robe koji predstavljaju velike prijetnje okolišu. Prema Niinimäki i sur. (2020: 189) brza je moda “poslovni model temeljen na učestaloj potrošačkoj ponudi novosti u obliku niskih cijena, proizvoda vođenih trendovima. Brza moda oslanja se na opetovanu potrošnju i impulzivnu kupovinu, usađivanje osjećaja hitnosti pri kupnji. Ovaj poslovni model bio je iznimno uspješan, što dokazuje njegov kontinuirani rast, nadmašena tradicionalnija modna maloprodaja i ulazak na tržište novih igrača kao što su *online* trgovci, koji mogu ponuditi veću hitrost te bržu i češću dostavu novih proizvoda.” Samim time, došlo je do vrlo niskih cijena zbog kojih su ljudi češće počeli trošiti na komade odjeće koji im nisu potrebni. Kontinuirana masovna proizvodnja i potrošnja uzrokovale su ogromne ekološke probleme: “od korištenja vode i kemikalija tijekom proizvodnje vlakana, pređe i tekstila, do emisije CO₂ tijekom proizvodnje, distribucije i potrošnje odjeće” (Niinimäki i sur., 2020: 191). Prema Niinimäki i sur. (2020: 192), kada govorimo o potrošnji vode u modnoj industriji, važno je naglasiti kako se za proizvodnju jedne tone tekstila prosječno potroši čak

200 tona vode, a najviše kroz njegovo izbjeljivanje, bojanje i slično. Osim toga, velika se količina vode potroši i tijekom procesa uzgoja pamuka. Niinimäki i sur. (2020: 192) također navode kako je modna industrija odgovorna za stvaranje otpadne vode zbog otrovnih kemijskih supstanci koje se stvaraju u procesu proizvodnje te ističu: “nepropisno pročišćene otpadne vode koje ulaze u lokalne podzemne vode mogle bi degradirati cijeli ekosustav.” Osim toga, počelo je stvaranje ogromnih količina otpada u obliku tekstila, s kojim je onda teško rukovati. Masovni proizvođači ne znaju kamo bi sa tekstilom koji nikome nije potreban pa stoga veliku većinu izvoze u manje razvijene zemlje. No s obzirom da taj izvoz ugrožava lokalne proizvođače, brojne su mu države odlučile stati na kraj i zabranile ga (Niinimäki i sur., 2020: 192).

Masovni turizam također je jedan od razloga onečišćenja okoliša. “Utjecaji turizma na okoliš mogu se podijeliti na utjecaje koje čine sami turisti u prostoru i utjecaje na okoliš koje čine organizatori turizma” (Grofelnik 2019: 25-26 prema Črnjar, 2002). Prema Grofelniku (2019: 26): “Ukupni utjecaji turizma ovise o broju turista, intenzitetu turizma odnosno razini ponude, duljini boravka, interesima i navikama turista, energetske učinkovitosti i tipovima turističkih te ostalih objekata neposredno ili posredno uključenih u turizam, planskoj politici i regulativi prema okolišu, propagandi, osviještenosti turista/turističkih djelatnika i slično.” Veliki je problem, kako tvrdi Grofelnik (2019: 26) prema Curiću i dr. (2012), to što većina ljudi rezervira isto razdoblje u godini za putovanje (najčešće ljetne mjesec). Prostor tada postane preopterećen s turistima, odnosno događa se “stalno povećanje broja turista po jedinici površine,” što ostavlja negativne posljedice na okoliš (Grofelnik, 2019: 26 prema Curiću i dr. 2012). Pranjić (2022: 9) prema Andereck (1995: 77-81), prije svega ističe negativne učinke masovnog turizma na zrak i vodu. Navodi kako do zagađenja zraka dovodi ispuštanje otrovnih plinova iz prijevoznih sredstava kao što su automobili i avioni, dok voda postaje zagađenija najviše zbog pretjeranog korištenja u hotelima, drugim smještajnim objektima i na drugim često posjećenim lokacijama. Pranjić (2022: 9) prema Andereck (1995: 77-81), kao veliki problem također ističe sedimentaciju koja je “uzrokovana erozijom, koja je povezana s krčenjem šuma i uništavanjem biljaka.” Osim toga, “Takva sedimentacija je posebno velik problem kada su turistički objekti u izgradnji. Sedimentacija

smanjuje bistrinu vode i ima posljedične utjecaje na život u vodi.” Na onečišćenje okoliša uvelike utječe i velika količina otpada stvorena u sektoru turizma, uključujući i otpad koji turisti ne pakuju za sobom, u što se ubrajaju i njihove fekalije (Pranjić, 2022: 9 prema Andereck, 1995: 77-81). Grofelnik se stoga zalaže za održivi razvoj turizma čiji je cilj “postići određenu kombinaciju broja i tipova posjetitelja, njihovog efekta aktivnosti na području destinacije, uključujući uslužne aktivnosti koje to podržavaju, da bi u konačnici ukupna aktivnost bila dugoročno bez negativnih učinaka na okoliš na kojem je sama djelatnost utemeljena” (Grofelnik, 2019: 25 prema Middleton i Hawkins, 1998).

Značajan utjecaj na okoliš ima i masovni transport ljudi te različite robe, i to u obliku “buke, zagađenja zraka, utjecaja na ekosustave i emisije stakleničkih plinova (GHG)” (Banister i sur., 2011: 248). Zagađenje zraka posebno je vidljivo u gradovima s više od 10 milijuna stanovnika u kojima se koristi uglavnom nekvalitetno gorivo. “Čak i uz relativno visoku razinu javnog prijevoza, hodanja i vožnje biciklom, ti se gradovi suočavaju s ozbiljnim utjecajima onečišćenja zraka od prometa (Banister i sur., 2011: 253).” Banister i sur. (2011: 248) glavni problem vide u nastojanju ostvarenja ekonomskog razvoja pod svaku cijenu te stoga ističu: “Rast prometa treba odvojiti od gospodarskog rasta kako bi se izbjeglo daljnje povećanje utjecaja prometa na okoliš.”

U ovome kontekstu važno je spomenuti i Ritzerov pojam “mekdonaldizacije društva” koji smatra “procesom po kojem načela fast-food restorana prevladavaju sve većim brojem segmenata američkog društva, šireći se i na ostatak svijeta” (Ritzer, 1999: 15). Ovaj se koncept temelji na Weberovoj racionalizaciji čija su glavna obilježja visok stupanj kontrole, maksimalna ušteda vremena prilikom obavljanja zadataka, predvidljivost i fokusiranost na rezultate. U restoranima brze prehrane, radnici rade iznimno brzo, ne propituju, već strogo slijede naredbe koje im upućuju njihovi nadređeni. Od velike je važnosti da prilikom rada nema nikakvih odstupanja od utvrđenih obrazaca rada jer čak i minimalne nepravilnosti mogu dovesti do toga da krajnji rezultat ne bude, primjerice svima dobro prepoznatljiv burger (Ritzer, 1999: 25-27). U raspravi o mekdonaldizaciji treba napomenuti neke pozitivne promjene do kojih je dovela, poput šire dostupnosti robe i usluga, jednakosti u kvaliteti kada je riječ o drugačijim tipovima robe i usluga te uštede vremena zbog lakšeg i bržeg pristupa

robi i uslugama kada god osobi to odgovara (Ritzer, 1999: 29-30). S druge strane, nemoguće je zanemariti brojne negativne posljedice koje je donijela sa sobom. To su, u prvom redu veliki ekološki problemi, najčešće povezani s uništavanjem šuma zbog potrebe za velikom količinom papira, prekomjernom potrošnjom na prehranjivanje stoke, onečišćenjem vode, zagađenjem plastikom i drugim često korištenim materijalima te uzgojem krumpira u lošim uvjetima, uz uporabu otrovnih supstanci (Ritzer, 1999: 31). Ritzer (1999: 271-272) nije optimističan kada je riječ o budućnosti mekdonaldizacije. Naime, on smatra kako će ona budućnosti samo ojačati, a jedino što ljudi mogu učiniti je pokušati ublažiti njen utjecaj.

3 Stanje s otpadom u RH

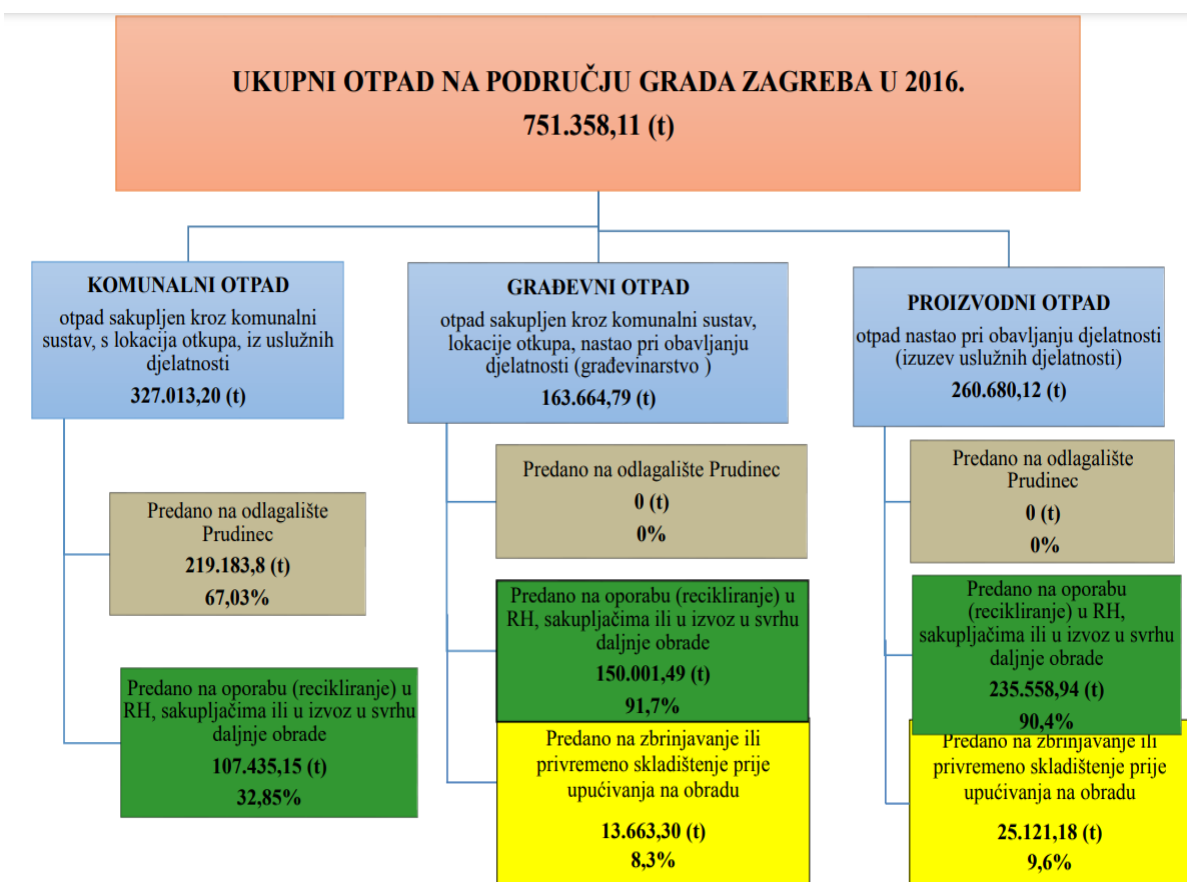
Za bolje upoznavanje sa situacijom s otpadom i njegovim zbrinjavanjem u Hrvatskoj, u nastavku će rada najprije biti prikazana količina otpada proizvedenog na području Grada Zagreba u 2016., istaknuta u Planu gospodarenja otpadom Grada Zagreba za razdoblje 2018. – 2023. Bit će također istaknuto gdje određeni udio od ukupno proizvedenog otpada odlazi. Nadalje, bit će prikazan intenzitet proizvodnje otpada na području cijele RH u razdoblju od 1995. do 2021. Osim toga, bit će predočeni i rast, odnosno pad BDP-a po glavi stanovika te godišnja neto plaća zajedno s brojem stanovnika za svaku godinu pa će biti moguće pratiti gospodarski razvoj države u tom periodu.

3.1 Količina otpada u gradu Zagrebu.

Kao što je vidljivo na slici 3., od ukupno 751.358,11 tona otpada koji je 2016. godine proizveden na području grada Zagreba, 327.013,20 tona, odnosno 43,5% spada pod komunalni otpad. Od toga je 219.183,8 tona (67,03%) predano na odlagalište Prudinec, a 107.435,15 tona (32,85%) predano sakupljačima u RH na reciklažu ili u izvor s ciljem daljnje obrade. Nadalje, 163.664,79 tona, odnosno 21,8% spada pod građevni otpad. Niti jedan udio toga nije predan na odlagalište Prudinec, a 150.001,49 tona (91,7%) predano je na reciklažu ili za izvoz, dok je 13.663,30 tona (8,3%) upućeno na zbrinjavanje ili privremeno

skladištenje prije slanja na daljnju obradu. U proizvodni otpad koji uključuje otpad nastao za vrijeme obavljanja različitih djelatnosti (osim uslužnih), spada 260.680,12 tona.

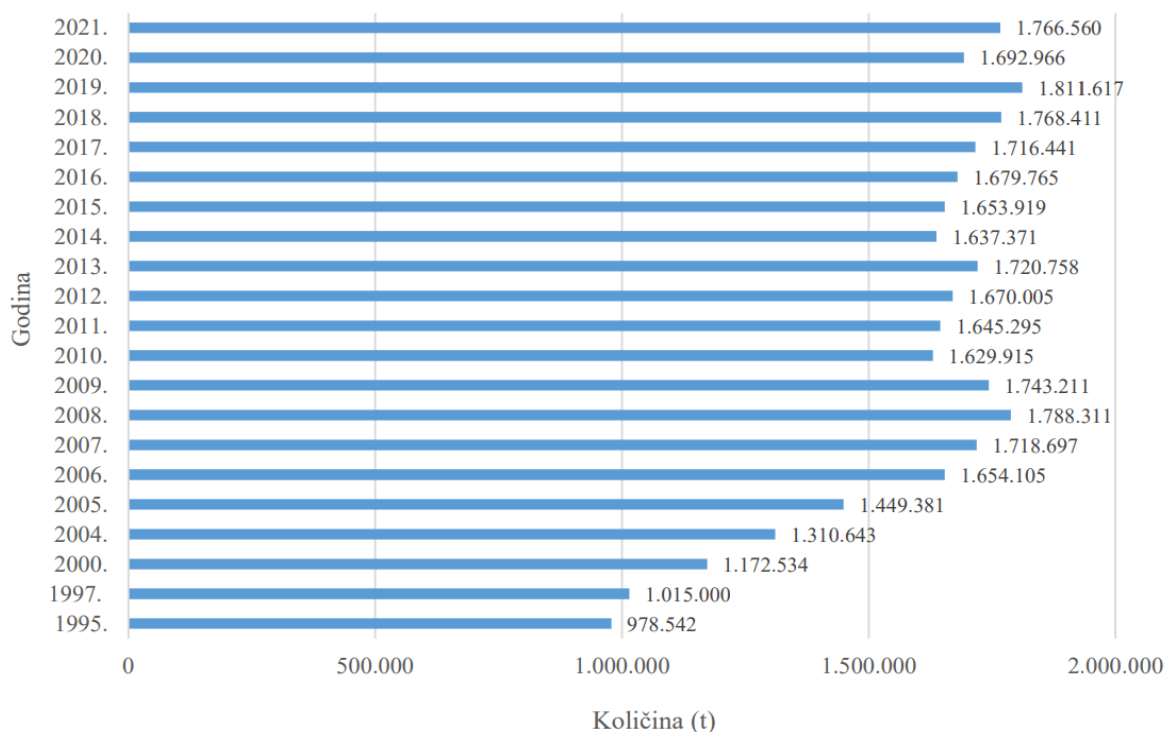
U proizvodni otpad koji uključuje otpad nastao za vrijeme obavljanja. Od tih 34,7% otpada, niti jedan dio nije predan na odlagalište Prudinec. Na reciklažu i za izvoz predano je 235.558,94 tona (90,4%), a na zbrinjavanje ili privremeno skladištenje prije slanja na obradu, predano je 25.121,18 tona ili 9,6%.

Slika 3. Ukupna količina proizvedenog otpada na području Grada Zagreba u 2016.

(Službeni glasnik Grada Zagreba 13/2018)

3.2 Količina otpada u RH 1995.-2021

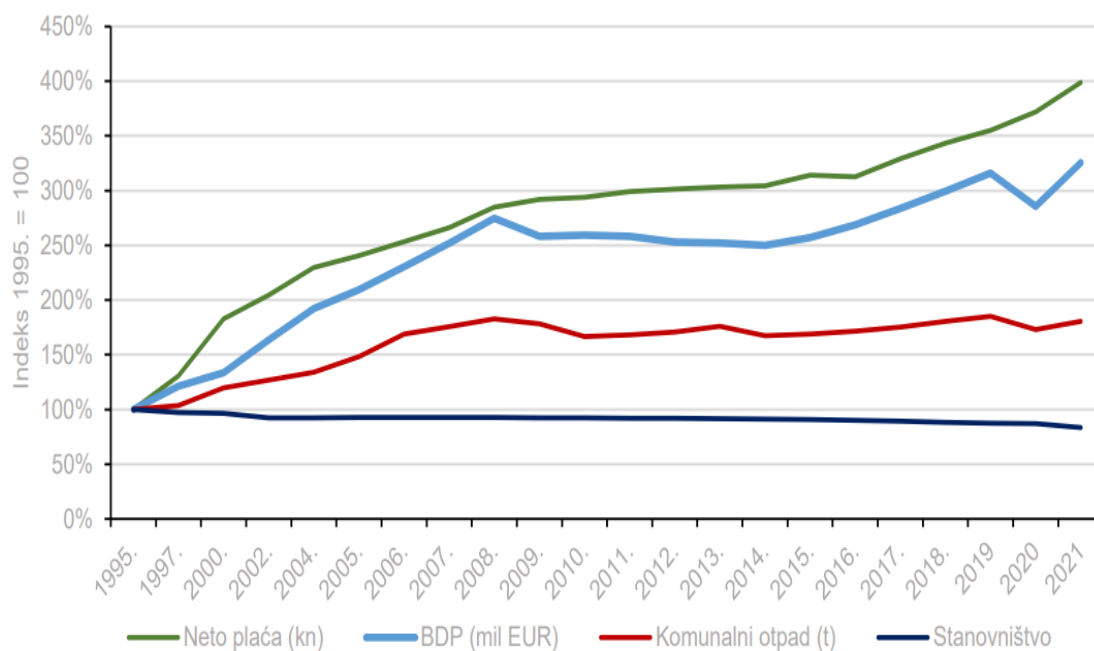

Slika 4. Količina proizvedenog otpada u RH u razdoblju od 1995. do 2021. (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023)

Na slici 4. vidljiva je točna količina otpada proizvedenog u RH od 1995. do 2021. godine. Prema njoj, od 1995. do 2008. godine kada je svijet pogodila gospodarska kriza, količina otpada stalno je bila u porastu. 1995. godine količina ukupno proizvedenog komunalnog otpada iznosila je 978.542 tone, 1997. porasla je za 36.458 tona, a zatim tri godine kasnije za 157.523 tone. U razdoblju od 2000. do 2004. zabilježen je porast otpada od 138.109 tone koji je bio nešto niži u odnosu na prijašnje godine. Od 2004. do 2008. godine količina proizvedenog otpada značajno je porasla. S 1.310.643 tone proizvedenog otpada u 2004. dogodio se skok na čak 1.788.311 tona u 2008. godini, što je porast od 477.668 tona.

Zbog prethodno spomenute svjetske gospodarske krize, količina proizvedenog otpada nakon 2008. znatno se smanjuje, najviše u razdoblju od 2008. do 2010. godine. Tada sa skoro 1,8 opada na otprilike 1,6 milijuna tona. S obzirom na provođenje sanacija divljih odlagališta, 2013. ponovno dolazi do porasta količine otpada, ali ovoga puta za 90.853 tone

(s negdje oko 1,6 na otprilike 1,7 milijuna tona), što ne predstavlja toliko značajan porast kao onaj u razdoblju netom prije gospodarske krize. 2014. godine dolazi do pada na 1.637.371 tona, a 2015. dolazi do umjerenog porasta za otprilike 160 tisuća tona. Od 2015 do 2019. količina proizvednog otpada ponovno je u porastu i to zbog uvođenja novih pravila za razvrstavanje otpada s ciljem dobivanja što točnijih rezultata, odnosno realnih količina proizvedenog otpada. Količina otpada stoga raste s 1.653.919 u 2015. na 1.811.617 tona u 2019. Uslijed pandemije koronavirusa došlo je do znatnog smanjenja broja dolazaka i noćenja turista u ugostiteljskim objektima pa se i količina otpada smanjila za otprilike 118 tisuća tona te je 2020. iznosila 1.692.966 tona. No s obzirom na manji strah od zaraze koronavirusom 2021. godine, broj turističkih dolazaka i noćenja opet se povećao pa je količina proizvedenog otpada porasla na 1.766.560 tona (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023).

Slika 5. Kretanje gospodarskog rasta i proizvodnje komunalnog otpada u RH od 1995. do 2021 (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023)

Na slici 5. moguće je pratiti korelaciju između gospodarskog razvoja u obliku kretanja BDP, neto plaće i broja stanovnika te proizvodnje komunalnog otpada u RH u razdoblju od 1995. do 2021. godine. Na taj je način moguće povezati ekonomsko stanje u državi od 1995. do

2021. sa situacijom u proizvodnji otpada u istom razdoblju. Kao što je vidljivo, proizvodnja otpada u porastu je sve do 2008. godine kada zbog gospodarske krize počinje opadati. Naime, s obzirom da razdoblje materijalnog blagostanja obilježava veća kupovna moć stanovništva koja je izravno povezana s većom potrošnjom na različita dobra i usluge, tada dolazi do stvaranja većih količina otpada, a samim time i porasta BDP-a. Suprotno tome, u razdoblju kriza kao što se dogodilo 2008. godine, kupovna moć opada, a ljudi sve manje troše pa se stvaraju manje količine otpada i BDP počinje padati. Stoga je u razdoblju od 2008. do 2010. moguće primjetiti pad količine otpada a ujedno i BDP-a. Značajnih promjena, kao što je vidljivo, nije bilo sve do 2020. i pojave koronavirus krize koja je uvelike utjecala na ekonomiju, s obzirom da je došlo do naglog smanjenja količine proizvedenog otpada, a time i BDP-a. No već je 2021. zabilježeno lagano povećanje, što ukazuje na ekonomski oporavak države. Također je moguće primjetiti kako je u razdoblju od 2017. do 2021. konačno došlo do razdvajanja poveznice između gospodarskog rasta i količina stvorenog komunalnog otpada. To je, naime rezultat povećanja građanske svijesti o važnosti održivog razvoja koje je uslijedilo zbog kontinuiranog rada na edukaciji stanovništva i poticanja praksi za smanjenje količine proizvedenog otpada, kao što je korištenje proizvoda više od jedanput (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2023).

4 Zaključak

Ovim su radom obuhvaćeni ekološki rizici koji su direktna ili indirektna posljedica društvenog djelovanja usmjerenoga na potrošnju. Prije svega, obrazložen je konzumerizam te proces njegovog razvoja i širenja po cijelom svijetu. Objasnjeno je značenje konzumiranja i potrošnje te opisan razvoj novog društva usmjerenog na potrošnju - potrošačkog društva. Istaknuta je također uloga kapitalizma i njegova povezanost s konzumerizmom. Nadalje, definirani su pojmovi "otpad" i "komunalni otpad." Potom je istaknuta važnost koncepata gospodarenja otpadom i održivog razvoja te su, kao glavni indikatori održivog razvoja istaknuti ekološki otisak i indeks ljudskog razvoja. Prikazan je globalni ekološki otisak za 2023. godinu, a uz njega i države koje imaju najveći udio u potrošnji ulja i električne energije.

Objasnjeno je negativni utjecaj koji fenomeni brze mode, masovnog turizma i transporta te Ritzerov koncept "mekdonaldiziranog" društva imaju na okoliš. Naposljetku je objašnjeno stanje s otpadom na području Hrvatske. Prikazana je količina proizvedenog otpada u gradu Zagrebu u 2016. godini te u cijeloj Hrvatskoj u razdoblju od 1995. do 2021., zajedno s kretanjem BDP-a, neto plaćom i brojem stanovnika za svaku godinu.

Na temelju prikazanog, moguće zaključiti kako konzumerizam danas ima vrlo velik utjecaj na sve sfere društva. Otpada je svaku godinu sve više, prirodni se resursi sve više iskorištavaju, klimatske promjene nastupaju sve brže, a Zemlja nije dovoljno moćna da bi se protiv svega toga mogla sama boriti. Stoga je potrebno raditi na osvješćivanju javnosti o problemima povezanim uz okoliš te provoditi sustavnu edukaciju, prvenstveno putem medija te kroz obrazovne i političke programe. Ako ljudi ne odluče početi razmišljati i djelovati na održiviji način, posljedice njihovog neodgovornog ponašanja stići će ih u budućnosti kada će biti mnogo veće i opasnije.

5 Literatura

- 1) Abdoli, M.; Rezaei, M.; Hasanian, H. (2016) Integrated Solid Waste Management in Megacities. *Global Journal of Environmental Science and Management*, 2 (3).
- 2) Banister et al. (2011). *Transportation and the Environment. The Annual Review of Environment and Resources*, Vol. 36:247-270. Preuzeto s: <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-032310-112100> (15.6.2023.)
- 3) Cetinjanin, D. (2022). Smanjenje negativnog utjecaja prometa na okoliš primjenom intermodalnog transporta (Završni rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet prometnih znanosti. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:119:302505> (14.6.2023.)
- 4) Čavlović, M. (2020). Komparativna analiza Nacionalnih strategija održivog razvoja Republike Hrvatske i srednjoeuropskih zemalja članica Europske unije (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:345889> (31.5. 2023.)
- 5) Grofelnik, H. (2019). Je li održivi razvoj turizma ostvariv?. *Geografski horizont*, 65 (1), 21-34. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/236114> (14.6.2023.)
- 6) Hromadžić, H. (2008) *Konzumerizam. Potreba, životni stil, ideologija*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk
- 7) Hromadžić, H. (2019). *Leksikon tranzicije: Konzumerizam*, Portal Novosti. Preuzeto s: <https://www.portalnovosti.com/leksikon-tranzicije-konzumerizam> (1.6. 2023.)
- 8) Ivković, E. (2012). Zbrinjavanje otpada, interni materijal, Srednja škola Antuna Matije Reljkovića Slavonski Brod. Preuzeto s: http://ss-mareljkovica-sb.skole.hr/upload/ss-mareljkovica-sb/newsattach/200/GOSPODARENJE-OTPADOM_SKRIPTA.pdf (27.5. 2023.)
- 9) Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (2023). *Izješće o komunalnom otpadu za 2021. godinu*, Zagreb
- 10) Kotarska, G. (2022). The North Korean Climate Conundrum. *RUSI*. Preuzeto s: <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/north-korean-climate-conundrum> (12.6.2023.)

- 11) Lay, V. (2007). Održivi razvoj i vođenje. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, 16(6 (92)), 1031-1035.
- 12) Lay, V. (1993). Koncept održivog razvoja-neke pretpostavke ostvarivanja. Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline, 2(3), 377-388.
- 13) Maguire, A. (2021). Developing Versus Developed Countries Ecological Footprint: Aidan Maguire. Earth 100H. Preuzeto s: <https://sites.psu.edu/ear100hspr2021/2021/01/25/developing-versus-developed-countries-ecological-footprint-aidan-maguire/comment-page-1/> (12.6.2023.)
- 14) Miles, S. (1998). Consumerism - As a Way of Life. SAGE publications: London
- 15) Niinimäki, K., Peters, G., Dahlbo, H. et al. The environmental price of fast fashion. Nat Rev Earth Environ 1, 189–200 (2020). Preuzeto s: <https://doi.org/10.1038/s43017-020-0039-9> (14.6.2023.)
- 16) Odluka o donošenju Plana gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za razdoblje 2017.-2022. godine. Narodne novine. 2017. Broj 3/2017. (2.6. 2023.)
- 17) OECD (2023), OECD Inventory of Support Measures for Fossil Fuels: Country Notes. Pariz: OECD Publishing. Preuzeto s: <https://doi.org/10.1787/5a3efe65-en> (12.6. 2023)
- 18) Peračković, K. (2010) (Za)što raditi u postindustrijskom društvu? Promjene u društvenoj podjeli rada na početku 21. stoljeća. Zagreb: Alineja
- 19) Perkov, I. (2021). Društveni aspekti sustava zbrinjavanja otpada u Zagrebu (Disertacija). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:010388> (25.5.2023.)
- 20) Plan gospodarenja otpadom Grada Zagreba za razdoblje 2018. - 2023. (Službeni glasnik Grada Zagreba 13/2018)
- 21) Pranjić, J. (2022). Masovni turizam i njegov utjecaj na održivi razvoj turističkih destinacija – primjeri Dubrovnika, Valencije i Barcelone (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:148:128691> (14.6.2023.)
- 22) Ritzer, G. (1999). Mekdonaldizacija društva. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk

- 23) Šimleša, D. (2010). Ekološki otisak - kako je razvoj zgazio održivost. Zagreb: TIM Press i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
- 24) Van Loon, J. (2002) Risk and Technological Culture: Towards a Sociology of Virulence. London: Routledge.
- 25) World Population Review (2023). Ecological Footprint by Country 2023. Preuzeto s: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/ecological-footprint-by-country> (12.6.2023.)
- 26) World Population Review (2023). Resource Consumption by Country 2023. Preuzeto s: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/resource-consumption-by-country> (12.6.2023.)
- 27) Zakon o gospodarenju otpadom 84/2021